

TRI PORTRETA ARTURA SCHIFFERA U MUZEJU SLAVONIJE OSIJEK – TRENUTAK SAČUVAN ZA BUDUĆNOST

U radu se objavljuju tri portreta osječkog slikara Artura Schiffera (Osijek, 1885.-1942.?), koji je u Osijeku djelovao tijekom 20-ih godina 20. st. Slike su analizirane u kontekstu Muzeja kao baštinske ustanove. Uz prikaz slika, predstavljene su portretirane osobe i njihova uloga u osječkom kulturnom životu te biografija autora, da bi se djela valorizirala kao dio Zbirke slika i okvira Muzeja Slavonije.

Andreja Šimičić

Muzej Slavonije
Trg sv. Trojstva 6
HR-31000 Osijek
andreja.simicic@mso.hr

Pregledni rad
UDK 75.041.5(497.5 Osijek)

Ključne riječi:
Artur Schiffer
Osijek
Budimpešta
München
slikarstvo
portret
Ivan Govorković
Irma Govorković

ARTUR SCHIFFER, ZABORAVLJENI OSJEČKI SLIKAR

Zbirku slika i okvira Muzeja Slavonije u Osijeku najvećim dijelom čine portreti. Oni pričama iz povijesti grada i Slavonije daju lice i dušu i pravo je bogatstvo fundusa Muzeja kada povijest predmeta oživi putem slika. Još je zanimljivije kada slike same pričaju svoju povijest. Muzejska čuvaonica ih je puna, samo treba osluhnuti i biti otvoren za priču.

Tijekom 2005. i 2012. g. Muzej je otkupio dva portreta jednog slikara. Riječ je o bračnom paru Govorković, Ivanu i Irmu, a naslikao ih je Artur Schiffer, slikar slabo istražen u osječkoj povijesti umjetnosti. Kada su konzervatorsko-restauratorski radovi 2013. g. na portretu mlade žene otkrili signaturu Artura Schiffera, učinilo nam se važnim smjestiti ove slike u kontekst vremena i mjesta nastanka te ih valorizirati s muzejskog gledišta, iz perspektive Muzeja kao baštinske ustanove.

U Osijeku je 1885. g. u obitelji trgovca Samuela rođen Artur Schiffer, bila je to obitelj u kojoj se njegovala umjetnost. Stariji brat Adolf, poznati čelist i glazbeni pedagog, studirao je na budimpeštankom konzervatoriju u klasi Davida Poppera¹. Artur je već kao učenik Kraljevske realne gimnazije u Osijeku bio jedan od najboljih crtača². Učitelj risanja bio mu je slikar Demetar Marković³.

Prvi poznati podatak o Schifferovom formalnom slikarskom obrazovanju datira iz 1904. g: u popisu studenata Mađarske akademije likovnih umjetnosti u Budimpešti navedeno je da je Artur Schiffer iz Osijeka studirao od 1904. do 1908. g u klasi Teodora (Tivadar) Zemlenyja⁴ i Karolyja Ferenczyja⁵. U to je doba intenzivno slikao portrete – budimpeštanske profesore i mnoge industrijalce, radovi su mu bili prihvaćani i izlagani u „Mücsarnok“ i „Nemzeti szalon“. Notica u *Die Drau* iz 1906. g. (6. ožujka 1906.) prenosi kritiku iz budimpeštanskog *Pester Lloyd*a i spominje njegov veliki uspjeh na izložbi budimpeštanske majstorske crtačke škole.

Školovanje nastavlja u Münchenu, gradu koji je u to doba bio stjecište hrvatskih đaka. Pod matičnim brojem

3675 5. svibnja 1909. g. upisan je u Matičnu knjigu AdBK München,⁶ crtanje u klasi Gabriela von Hackla⁷. Nakon Münchena, studij nastavlja u Parizu. Zanimljivo je spomenuti da su iz Münchena i drugi hrvatski đaci (Miroslav Kraljević, Josip Račić, Zlatko Šulentić) svoje školovanje nastavili u Parizu, gradu koji je silno privlačio umjetnike. Neki su te pariške poticaje odražavali i modificirali u svom radu, neki su se, poput Račića, izgubili u Gradu svjetlosti.

Osječki kritičari pratili su Schifferov rad za vrijeme studija i o njemu izvještavali u lokalnim novinama (*Die Drau*, *Vjesnik Županije virovitičke*, *Hrvatski list*) prepoznajući u njemu veliki umjetnički potencijal.

U Hrvatskoj obrani 21. studenog 1914. g. (br. 278., str. 4) javlja se kratka vijest o mladom darovitom slikaru koji već neko vrijeme boravi u Osijeku, no još nije izlagao. Bilješka kaže da se intenzivno bavi slikanjem i studijem umjetnosti.

Zaista, nema informacija da bi Schiffer stalno boravio ni svoja djela izlagao u Osijeku, bilo na skupnim izložbama, bilo samostalno, sve do 1917. g. Tada je u izlogu skladišta i salona tvrtke *Singer* u Kapucinskoj ulici izložio portret ljevakarnika Ivana Govorkovića.

U prikazu izloženog portreta, kritičar u *Die Drau* spominje da je slikar naslikao portret za vrijeme svog kratkog boravka u Osijeku, što bi značilo da tada još uvijek nije stalno nastanjen ovdje. U Osijek se vratio u studenom 1919. g., gdje 1920. g. ima svoj atelje⁸ i s posebnim žarom slika portrete, za koje je imao dosta narudžbi. Te 1920. g. spremao se na putovanje u Dubrovnik, na kojem su nastale morske vedute i pejzaži. *Vjesnik Županije virovitičke*⁹ 1921. g. donosi prikaz izložbe Kornelija Tomljenovića u kojem se navodi da „Artur Šiffer“, koji je Tomljenovića poticao na slikarstvo, živi u Parizu. Likovni kritičar Gustav Gebauer 1922.¹⁰ posjetio je slikara u ateljeu i oduševio se portretom starije gospođe kojim je uspio izraziti njen karakter, prenijeti na platno mudrost i brižnost dobre majke. Gebauer završava svoj tekst napomenom da su Schifferovi najbolji radovi u privatnom vlasništvu, spominje izložbe održane u inozemstvu. Najavljuje njegov skori odlazak u München, u koji ga vuče čežnja za intenzivnim umjetničkim životom.

Sva ta novinska izvješća pokazuju koliko je Artur Schiffer često putovao na relaciji Beč – Budimpešta – München– Pariz. Brat mu je dulje vrijeme već živio u Budimpešti, a nakon smrti roditelja¹¹ vjerojatno se nije mogao smiriti u rodnom gradu. Zbog toga i nije značajnije sudjelovao u umjetničkom životu Osijeka.

6 http://matrikel.adbk.de/05ordner/mb_1884-1920/jahr_1909/matrikel-03675 (22.09.2011.)

7 Gabriel von Hackl (1843.- München, 1926.), njemački slikar povijesnih scena, studirao u Grazu i Münchenu, predaje crtanje na Minhenskoj akademiji od 1878. do 1919. g., član Luitpold skupine. Djela su mu izložena u Kunsthistorisches Museum u Beču, Neue Pinakothek u Münchenu.

8 Atelierbesuch, *Die Drau*, Osijek, Nr. 43. (6618), 23.2.1920., str. 3

9 Umjetnost : izložba slika Kornelija Tomljenovića u Osijeku // *Vjesnik županije virovitičke*, broj 13. i 14., 1. i 15. 7. 1921., str. 118

10 Gebauer. Atelierbesuch bei Maler Artur Schiffer *Die Drau*, Osijek, Nr.125. (7274), 2.6.1922., str.3

11 Majka Terezija umrla je 1907., a otac Samuel 1910. g., dakle, relativno mlad je ostao bez roditelja, koji su bili doseljenici u Osijek.

Prvi put je u Osijeku izlagao 1924. g. Bila je to izložba slika povodom proslave 15. godišnjice osnutka Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku. Na izložbi su sudjelovali članovi Kluba, a službeni poziv dobio je i Artur Schiffer, kao slikar koji djeluje u gradu i ovdje ima svoj atelje. Izložbu je popratio Katalog s popisom djela. Od oko 260 slika, koliko ih je bilo izloženo, Schiffer je izložio pet ulja i dva pastela (mrtve prirode, portreti). U razjašnjavanju nesporazuma oko izlaganja slika¹² navodi da mu se slike nalaze po čitavom gradu u privatnom vlasništvu. Kritika objavljena u *Hrvatskom listu*¹³ nije baš bila povoljna po Schiffera, ali ostaje otvoreno pitanje je li to bilo doista zbog loše kvalitete radova ili je bio subjektivni iskaz nezadovoljstva zbog naknadnog donošenja slika. Izložba je ostala zabilježena na dvije fotografije¹⁴, za sad nije moguće rekonstruirati koje su to točno slike bile pa ni revalorizirati kritičku ocjenu nepoznatog kritičara.

U Osijeku je imao stalno boravište i atelje, Pentzov *Adresar slobodnog i kraljevskog grada Osijeka* iz 1929. g. navodi akademskog slikara Artura Schiffera u Desatićinoj ulici 24.

Nakon ove izložbe, dugo nema podataka o sudjelovanju bilo na skupnim izložbama bilo samostalno izlažući djela. Tek 1935. g. javlja se na Tjednu kulture i privrede Osijeka. Od 3. do 11. studenog Likovna sekcija Društva za unapređenje nauke i umjetnosti organizirala je „reviju slika“ prikazavši likovnu umjetnost u Osijeku; izloženo je oko 250 slika iz privatnog i javnog posjeda, među ostalima bila su djela Artura Schiffera. Autori koji su bili izloženi podijeljeni su u tri skupine: stari likovni umjetnici, mlađi i noviji osječki slikari te bivši osječki slikari. Artur Schiffer ušao je u tu treću kategoriju, početkom 30-ih godina 20. st. u svojim lutanjima očito zauvijek napušta rodni grad.¹⁵ Drugi svjetski rat dočekao je u Zagrebu, za vrijeme kojeg mu se i gubi svaki trag. Oto Švajcer pretpostavlja da je kao Židov nestao negdje u logoru 1942. g.¹⁶

Jednim interijerom opisnog naslova Kutić u starinskoj sobi, (ulje na platnu 60 x 43 cm) našao je svoje mjesto u postavu Galerije slika Muzeja Slavonije¹⁷ 1952. g. To je bio reprezentativni postav kroz 11 soba, a izbor su izvršili Josip Leović i Jovan Gojković uz stručnu pomoć prof. Zdenke Munk iz Zagreba. Od tog vremena, kao što je ranije spome-

12 Kada je već prošao rok za predaju djela, Schiffer svoje radove još nije predao, iako je sve detalje dogovarao s Rudolfom F. Magjerom, predsjednikom Kluba. Na poziv da naknadno dopremi radove, zbunjen je odgovorio da ne može izlagati „budući da ima obiteljskih neprilika i trzavica, a radovi su mu kao privatno vlasništvo rastepteni svuda po raznim domovima“. (Klub hrvatskih, 1924. str. 21 i 22) Na kraju je ipak izložio sedam radova.

13 *Hrvatski list*, br. 240 (12478). 10. 1924. str. 2. Pod naslovom Velika umjetnička izložba u Osijeku kritičar-L. smatra da, iako neosporan talent, nije „potvrdio glas Parizlije“

14 Autor fotografija je Franjo Svirčević.

15 Autor osvrta na izložbu u *Hrvatskom listu* njegovo ime navodi kao Alfred Schiffer, koji se u pregledima osječke umjetnosti ne spominje. Moguća je tiskarska greška, ili je samo nekoliko godina nakon odlaska iz Osijeka već bio zaboravljen.

16 EHU, SV.2. str. 216

17 Danas je ta slika u vlasništvu Muzeja likovnih umjetnosti; izložba je bila održana prije izdavanja Galerije slika od Muzeja Slavonije 1954. g.

nuto, Artur Schiffer prisutan je samo u općim pregledima likovne umjetnosti Osijeka prve pol. 20. st. te kao dio takvih retrospektivnih izložbi.¹⁸

DUH VREMENA

Kao što je ranije spomenuto, dvadesetih godina 20. st. Osijek je intenzivno živio umjetnost. Nakon 1. svj. rata porastao je ekonomski značaj grada, postaje središtem industrije i poljoprivrede, živo obrtničko središte. Time je i građanima porasla kupovna moć. Nakon osiguranja egzistencije, važno je urediti svoj dom, ukrasiti ga i učiniti što udobnijim i ljepšim za boravak. U gradu je osnovano nekoliko kulturnih klubova¹⁹ koji su među Osječanima širili značaj književnosti, organizirali glazbena događanja, brojne likovne izložbe. Svojevrsni *spiritus movens* razdoblja bili su knjižari. U knjižarama su priređivane izložbe (često su to bile prodajne izložbe²⁰), održavane književne večeri, sklapali su se dogovori oko glazbenih i kazališnih zbivanja. Izlozi knjižara, a i drugih lokala u Kapucinskoj ulici postali su pravi mali izložbeni prostori²¹. Tu se oblikovao likovni ukus dobrostojećih Osječana. Sam Radoslav Bačić kasnije se prisjeća kako mu je osnovni cilj bio pridobiti odnarođene građane sklone mađarizaciji i germanizaciji za hrvatsku književnost, u likovnim umjetnostima trudio se što više afirmirati domaće umjetnike.²² Pod utjecajem ovih zbivanja u gradu sve je više kolekcionara koji otkupljuju djela suvremenih domaćih autora. Iako nije bio redovito prisutan na izložbama u gradu, vrijednost radova Artura Schiffera prepoznali su osječki kolekcionari suvremenici. Danas mu se slike nalaze u fundusu Muzeja Slavonije, Galerije likovnih umjetnosti, a također i u privatnim zbirkama.

TRI PORTRETA ARTURA SCHIFFERA

Godine 1917. mladi slikar Artur Schiffer dobiva narudžbu portretirati supružnike Govorković, poznate osječke ljubitelje umjetnina i kolekcionare.

Ljekarnik je portretiran u dobi od 50 godina kako sjedi u naslonjaču, prikazan do ispod koljena. Tamne oči s naglašenim podočnjacima gotovo drsko gledaju u promatrača. U krilu se gospodara i prijatelja smjestio vitki elegantan bijeli pas foksterijer, ponosnog stava. Lijevom rukom Govorković je zagrljio psa, a desnu je oslonio na naslonjač preko kojeg je prebačen prekrivač ukrašen geometrijskih motivom.

Neutralna pozadina modelirana je tonovima zelene, svjetliji ton uokviruje figuru ljekarnika. Važno je spomenuti da pozadina zauzima veliki dio slike, gotovo jednu trećinu, ali portretirana grupa je koloristički vrlo jaka.

18 npr. Likovna umjetnost Osijeka : 1900 – 1940. Osijek : Galerija likovnih umjetnosti, Muzej Slavonije, 1986.

19 Društvo za promicanje umjetnosti u Osijeku, Udruženje likovnih umjetnika u Osijeku, Klub hrvatskih književnika i umjetnika, npr.

20 Grad je često kupovao slike na umjetničkim izložbama. Muzeju Slavonije je 1946. g. Narodni odbor grada Osijeka darovao te umjetninae.

21 npr. radnja Povischil i Kaiser, knjižara Radoslava Bačića, knjižara Seklera i Štamparskog zavoda

22 Bačić, 1929.

Sl. 1 - Artur Schiffer: Ljekarnik s prijateljem, portret Ivana Govorkovića, 1917., ulje na platnu, 130 x 110 cm, sign. l.g. Schiffer A. 1917, foto: Marin Topić

Ivan Govorković (1867.-1947.), osječki ljekarnik i vlasnik ljekarne „Majci Božjoj pomoćnici“²³ u Desatićinoj ulici 30 (danas Ulica Hrvatske Republike) poznat je kao ljubitelj umjetnina i kolekcionar; poliglot. Sa suprugom Irmom²⁴ često je putovao, ta su putovanja redovito bila i studijska, obilazili su muzeje, posjećivali kazališta.²⁵ Tako su razvijali svoj umjetnički, kolekcionarski ukus; kupovali su staklo, porculan i kameninu, slike, prikupili biblioteku i glazbenu zbirku. Radoslav Bačić, animator kulturnog života Osijeka i vrlo uspješni agitator za nacionalnu umjetnost, spominje gđu Govorković kao revnu sakupljačicu umjetnina.²⁶ Ivan Govorković je aktivno sudjelovao u javnom i kulturnom životu grada, primjerice bio je jedan od odbornika Izložbenog odbora Izložbe hrvatskih umjetnika u Osijeku 1916. g. Hrvatski umjetnici u korist nemoćnika junaka Hrvata. Godine 1917. u *Die Drau* objavljuje feljton o izložbi Hrvatskog proljetnog salona u Osijeku. To je poetski prikaz izložbe održane u prostoru kina Urania tijekom prosinca 1917. g. Iz teksta je jasno vidljivo da su ga se naročito dojmila djela Tomislava Krizmana²⁷. Bavio se i književnim radom, na ma-

đarskom jeziku. Objavio je zbirku pjesama „Költemények“ („Pjesme“) i pod pseudonimom Csongor roman „Erich, bocsás meg“ („Erich, oprostí mi“). Nakon smrti supruge i po njezinoj želji, Ivan Govorković je 1941. g. Muzeju Slavonije darovao vitrinu sa zbirkom stakla i kamenine, 151 komad staklenih čaša i 17 vrčeva od kamenine, te dvije stručne knjige o staklu.²⁸ Te 1941. g. Društvo prijatelja starine Mursa Muzeju je predalo i zbirku plesnih redova gđe Govorković u kojoj je, među 70-ak predmeta, bilo i „raznih skupocjenih umjetničkih predmeta.“²⁹

Tijekom 1941. g. u Osijeku se, nakon izložbe Njemačka slikarska umjetnost u Hrvatskoj-Slavoniji 1800.-1941., najozbiljnije započelo s prikupljanjem djela za njemački muzej (Heimatsmuseum). Među osječkim kolekcionarima, kod Govorkovića je za Heimatsmuseum Lujo Plein osigurao sliku Antona Arona Povratak kući u snijegu (dragovoljno ili prislino?), što je zabilježeno na naljepnici na podokviru slike.³⁰

Ivan i Irma Govorković nisu imali djece. Zbirka stakla, budući da je postala dio fundusa Muzeja, ostala je cjelovita, ali nakon smrti Ivana Govorkovića 1947. g. predmeti iz stana Govorkovićeve oporučno su odneseni na nekoliko adresa, čak većim dijelom izvan Hrvatske. Kao nasljednici se proglašavaju Margita Ferenc (udana Korovljević), pokćerka i kumče Govorkovićeve te nećaci Ilona Heinrich i dr. Vigh Pál. Oporučno je pobrojano 2 000 knjiga u biblioteci i gramofon i oko 115 komada gramofonskih ploča, navedeni su i umjetnički predmeti i to slike u okviru (ukupno 49 predmeta: ulja na platnu, pasteli; minijature; grafički otisci; fotografije), jedna slika bez okvira i dvije skulpture. Ovaj popis oslikava ukus obitelji Govorković: uz Josipa Leovića i Alberta Faya, bilo je mađarskih autora, nepoznatih slikara; nekoliko slika i grafika sakralne tematike (Bogorodica). Pod rednim brojem 4. naveden je Schifferov pastel Mladić i djevojka u sobi iz 1915. g.³¹ Na ovom popisu nedostaje Schifferov portret Ivana Govorkovića s psom, no iz dokumentacije o ostavini vidljivo je da je slika ukrašavala zid knjižnice stana Govorković i uz čitav inventar knjižnice oporučno ju je naslijedio dr. Pál Vigh, odvjetnik iz Budimpešte. Budući da osječkom sudu nije bilo poznato prebivalište g. Vigha, Kamilo Firinger je postao njegov zastupnik, a sve pokretne iz stana najprije su prenesene u stan Firingerovih, a zatim u Državni arhiv.

Nakon što su stvari prenesene u Arhiv, pregledali su ih djelatnici Muzeja³² i napravili popis predmeta koje bi zaštitili kao kulturno dobro i prenijeli u Muzej. Iako je na popisu

Krizmanić, Krizmanovoj učenici, tada mladoj grafičarki, proriče lijepu budućnost. Nabrajajući djela koja su ga dojmila, piše afirmativnu kritiku i završava je navodeći podatak da su prvi dan izložbe prodane slike u vrijednosti od 15.000 kruna.

28 Predmeti iz zbirke Irme Govorković redovito su izlagani na izložbama kao dio Zbirke Stakla MSO (Blago Muzeja Slavonije, 1997., Zbirka stakla Muzeja Slavonije 19.-20. stoljeće, 2001., S druge strane ogleđala, 2008.,)

29 Arheološki, 2005., str. 197

30 1941 Osijek? Plein sicher / von Apoteker Govorković gestalt für Heimatmus.

31 red. br. 4. Schiffer, 1915, Mladić i ženska u sobi, pastel 81 x 77 cm

32 Danica Pinterović. Dnevnik rada 2 (1.1.1949.-13.6.1950.): 26.9.1949. i 30.9.1949. str. 109-111

23 Ljekarna je osnovana 1888. g.; nakon smrti mr.pharm. Ivana Govorkovića naslijedio ju je mr. Andro Posavec

24 Irma Govorković (1871.-1941.)

25 Državni arhiv u Osijeku čuva karte, ulaznice... DAOS Osobni arhivski fondovi: IVAN GOVORKOVIĆ FOND 1275

26 Bačić, 1929., str. 129

27 Nakon vrlo slikovitog i poetskog uvoda, nabraja redom izlagače, uz napomenu da u svom kratkom pregledu ne može dati prikaz čitave izložbe, već će se osvrnuti na najbolja djela. Osim što u dva navrata spominje Tomislava Krizmana, od izlagača izdvaja Ljubu Babića, Anku Krizmanić, Jerolima Mišea, Milivoja Uzelca, bakropise Dušana Kokotovića te skulpture i plakete Ive Kerdića. Zanimljivo je da Anki

pod rednim brojem 75. bio naveden Schifferov portret Ivana Govorkovića,³³ označen je kao predmet bez vrijednosti za koju Muzej nije zainteresiran. Na žalbu nasljednika, dr. Pála Vigha i Ilone Heinrich, rješenje o zaštiti je ukinuto i predmeti su mogli biti izvezeni u Zürich, gdje je dr. Vigh tada živio te u Beograd kod gđe Heinrich.

Iz korespondencije dr. Vigha i dr. Firingera 1957. i 1958. g. vidljivo je da je dr. Vigh bio nezadovoljan što mu nije dopremljena slika ujaka s psom. Bio je spreman poslati gđi Korovljević, kod koje je slika ostala, nekoliko knjiga u zamjenu. Silno je želio sliku koja mu je bila draga uspomena.

Iz dokumentacije nije vidljivo kako je stvar sa slikom završila, ali Muzej je sliku otkupio u Osijeku 2005. g. Portret je 2011. g. izložen u tzv. ljekarničkom kutku Muzeja Slavonije kao ilustracija stare osječke ljekarne.

Sl. 2 - Detalj ljekarničkog postava Muzeja Slavonije Osijek, 2011.g.

Prezentiran je restauriran ljekarnički ormar, izložene su keramičke i staklene posudice koje su se koristile u ljekarnama krajem 19. i početkom 20. st. (dio potječe iz ljekarne *K Majci Božjoj Pomoćnici*) i, utjelovljujući muzejsku priču, portret čovjeka koji je u to doba u Osijeku bio vlasnik jedne ljekarne.

Iste godine kad je naslikao portret Ivana Govorkovića, Schiffer je izradio i portret supruge, Irme Govorković. Iako se radi o portretima supružnika, nije riječ o pandan-portretima. Ljekarnik je prikazan reprezentativno, u gotovo čitavoj figuri, s bogatom štafažom, na platnu velikih dimenzija i s jakim kolorističkim detaljima. Portret gospođe Govorković izrađen je za intimniji prostor;³⁴ manjih je dimenzija; na ovom je portretu slikar težio prikazati fizionomijsku sličnost s portretiranom. Pred nama je portret gospođe koja uživa u životu, živi bogat društveni život, ali duhovni također. Prikazano je poprsje gospođe od pedesetak godina, gledajući lice portretirane oživljavamo tradiciju portretiranja: blijedog inkarnata, izrazitih plavih očiju, naglašenih obrva, pravilnog nosa, stisnutih svijetlih usta, smeđe kose podignute u

33 „Šifer portret Ivana Govorkovića“

34 U oporuci Ivana Govorkovića navedeno je da se portret s psom nalazio u biblioteci kuće Govorković na Mažuranićevom vijencu.

Sl. 3 - Artur Schiffer: Portret Irme Govorković, 1917., ulje na platnu, 64x52cm, sign. l.g. Schiffer A. / 1917

puđu; punašno lice i podbradak, koji gotovo sakriva vrat. Posebno je istaknut nakit (naušnice, ogrlica, broš). Odjeća je prikazana sumarnije, naročito detalji, u duhu postimpresionizma (bijela bluzna od laganog materijala i tamni ogrtač dubokog dekoltea s čipkanim reverom).

Pozadina neutralna, modelirana zelenkastim tonovima, oko figure svjetlija.

Slika je u lošem stanju, površina zahtijeva restauratorsko čišćenje, na platnu se ocrtavaju letvice podokvira, naglašene su krakelire. Na nekoliko je mjesta oštećeno platno. Nakon konzervatorsko-restauratorskih radova slika će tek pokazati svoje istinsko lice, pretpostavljam i življi kolorit.

Ova je slika bila u vlasništvu Margite Korovljević,³⁵ koja ju je naslijedila od gđe Irme Govorković. Budući da se slika ne spominje u oporuci Ivana Govorkovića, vjerojatno je gđa Irma poslije smrti ostavila svom kumčetu portret, uspomenu na trenutak zaustavljen ispred štafelaja i palete.

Treći portret Artura Schifera obrađen u ovom radu vremenski je najdulje dio fundusa Muzeja Slavonije, no dugo je bio posve nepoznat. Prikazana je mlada žena u polufiguri ispred neutralne pozadine. Portretirana je u stojećem stavu s lijevom rukom na boku i desnom opuštenu uz tijelo, odjevena u crvenu bluzu s tamnom plavom mašnom i plavu suknju. Krupnim plavim očima samouvjerenog gleda promatrača. Slika je bila u lošem stanju, bez podokvira; platno je bilo nekoliko puta presavijeno pa je na preklonima boja popucala i slikani sloj je otpadao, platno poderano na nekoliko

35 Gđa Korovljević je Muzeju Slavonije u nekoliko navrata (1967., 1972. g.) prodala različite predmete iz vlasništva obitelji Govorković.

mjesta. Slika, spremljena u mapu, čekala je svoj trenutak, smatrajući se djelom nepoznatog slikara ruske provenijencije. Godine 2012. Ministarstvo kulture odobrilo je Hrvatskom restauratorskom zavodu financijska sredstva za konzervatorsko-restauratorske radove i tijekom 2013. radovi su izvršeni u Restauratorskom odjelu Osijek HRZ-a (radove je izvela konz.-rest. Svetlana Schmidt, akad. slikarica). Nakon čišćenja površine, portret je odao ime svog stvaratelja: „A. Schiffer aus Eszeg“!

Sl. 4 - Artur Schiffer. Portret žene s mašnom na bluzi, oko 1920., ulje na platnu, 97,5 x 76,5 cm, sign.d.d. A. Schiffer aus Eszeg

Osim signature, čišćenje i retuš otkrili su pravi kolorit ove slike, koji bi i bez potpisa odao Schifferovu ruku. I na ovoj slici javlja se karakteristična neutralna pozadina modelirana tonovima zelene boje, svjetlija oko samog lika, naglašavajući vitku siluetu. Bez ikakvih suvišnih detalja, bez nakita i svečane odjeće, sva se pažnja promatrača usmjerava na portretiranu. Prikazana plošno, naglašenog kolorita (kontrast žestoke crvene bluze ispred zelene pozadine, tamna ploha mašne) i samouvjerenog stava, mami promatrača da svoj pogled neprestano vraća na platno. Dotakla nas je čarolija magičnog realizma.³⁶

Ovim radom predstavljene su tri slike iz fundusa Muzeja Slavonije, čime je dobiven tek djelomični uvid u rad osječkog slikara Artura Schiffera, ali prikazane su kao muzejski predmet sa svojom vlastitom poviješću. Tri su djela nastala od iste ruke, nastala u blisko doba, na istom prostoru, a imala su vlastite razdvojene živote, da bi se u jednom trenutku opet našla zajedno. Oživljen je trenutak sačuvan za budućnost, da nas podsjeti na stvaratelja, da ne zaboravimo portretirane, da ga oživimo nakon gotovo stotinu godina. Daljnja istraživanja fundusa Zbirke slika i okvira Muzeja otkrivat će zasigurno i dalje zanimljive sudionike osječkog kulturnog života, osječke prošlosti. Svaki identificirani i/ili atribuirani portret daje život povijesnim pričama grada, a ujedno je i poticaj novim istraživanjima. Budući stalni postav Muzeja Slavonije u jednom svom segmentu prikazat će intelektualno, duhovno ozračje tih umjetnički bogatih i vrlo živih 1920-ih godina 20. st., gdje će i djela Artura Schiffera pronaći svoje mjesto.

Možda će publiciranje muzejskih portreta biti poticaj za istraživanje opusa zaboravljenog osječkog slikara Artura Schiffera spominjanog tek u pregledima likovnog života Osijeka dvadesetih godina 20. st.

36 Nakon konz.-rest. radova datacija slike je s 1930. pomaknuta na 1920-te godine.

BIBLIOGRAFIJA

- ARHEOLOŠKI klub „Mursa“ : zapisnici sjednica 1933-1944., 2005., prir. Ante Grubišić, Osijek : Muzej Slavonije
- BAČIĆ, R., 1929., *Likovna umjetnost u Osijeku // Jubilarni almanah Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku*. Osijek : Tisak Ferde Kittera, str. 126-132
- BALEN, B., 1990., *Dimetrije Marković*, Osijek : Galerija likovnih umjetnosti
- GALERIJA slika : *privremeni katalog*, 1953., katalog sastavio Jovan Goković, Osijek : Muzej Slavonije
- GAMULIN, G., 1997. *Hrvatsko slikarstvo XX. stoljeća* : Svezak prvi, Zagreb : Naprijed
- GIMNAZIJE u Osijeku : *ravnatelj, profesori i maturanti : 1729.-2000*, 2001., Osijek : HAZU, Zavod za znanstveni i umjetnički rad
- HORVAT, I., BIONDIĆ, R., 2001., *Zbirka stakla Muzeja Slavonije : 19. – 20. stoljeće : katalog izložbe*, Osijek : Muzej Slavonije
- KLUB hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku : *3.X.1909. – 3. X.1924*, 1924., Osijek : Tisak Antuna Rota
- KRAŠEVAC, I., PRELOG, P., KOLEŠNIK, LJ., 2008. *Akademija likovnih*

IZVORI

Novinski:

- Porträtist Arthur Schiffer, *Die Drau*, Osijek, Nr. 28. (5258), 6.3.1906., str. 3
- Od dulje vremena..., *Hrvatska obrana*, broj 278, 21.11.1914., str. 4
- Arthur Schiffer, *Die Drau*, Osijek, Nr. 208. (8887), 13.9.1917., str. 5
- Atelierbesuch, *Die Drau*, Osijek, Nr. 43. (6618), 23.2.1920., str. 3
- Umjetnost : Izložba slika Kornelija Tomljenovića u Osijeku, *Vjesnik županije virovitičke*, Broj 13. i 14., 1. i 15. 7. 1921., str. 118
- GEBAUER, G. Atelierbesuch bei Maler Artur Schiffer. *Die Drau*, Osijek, Nr. 125. (7274), 2.6.1922., str. 3
- GOVORKOVICH, J. Die Osijeker Ausstellung des „Hrvatski Proljetni Salon“. *Die Drau*, Osijek, Nr. 281 (8960), 11.12.1917., str. 2-3
- Die Jubiläumsfeier des KHK. *Die Drau*, Osijek, Nr. 228. (7975), 6.10.1924.
- Proslava Kluba Hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku : izložba slika, *Vjesnik Osječke oblasti*, br. 12 (19), 1.10.1924., str. 94 (150)
- Proslava 15-god opstanka Kluba Hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku : izložba slika, *Vjesnik Osječke oblasti*, br. 13 (20), 15.10.1924., str. 105 (161)
- L. Velika umjetnička izložba u Osijeku, *Hrvatski list*, br. 240. (1247.), 8.10.1924., str. 2
- Privredni svijet u borbi s krizom : Povodom održanja kulturno-privrednog tjedna u Osijeku, *Hrvatski list*, br. 293 (5196.), 3.11.1924., str. 5
- E.D. Likovna umjetnost u Osijeku . Pregled likovne umjetnosti zastupane u privatnim i javnim osječkim zbirkama, *Hrvatski list*, br. 299 (5202.), 9.11.1935., str. 10

Arhivski:

- Državni arhiv u Osijeku (DAOS), OSOBNI ARHIVSKI FONDOVI: 1275. Govorković, Ivan, ljekarnik – Osijek 1885/1939: kut. 1; 0,1

Elektronički:

- Allgemeines lexikon der bildenden künstler : Thieme/Becker : Von der Antike bis zur Gegenwart : Vollmer : zwanzigstes Jahrhundert., Leipzig, 2010.
- Fine arts in Hungary : from the begining to the mid 20th Century: <http://www.hung-art.hu/frames-e.html?/english/z/zemplyny/muvek/index.html> (20.08.2013.)
- Kontura d.o.o., Art magazin, Aukcijska kuća, Galerija: <http://www.kontura.com.hr/default.asp?mode=0&gl=200410070000009&jezik=1&sid=#nista> (02.07.2013.)
- Matrikelbücher der Akademie der Bildenen Künste München (Digitalno izdanje Maticne knjige Akademije u Münchenu): http://matrikel.adbk.de/05ordner/mb_1884-1920/jahr_1909/matrikel-03675 (22.09.2011.)
- Rukopisni dnevnic dr. Danice Pinterović

ARTHUR SCHIFFER'S THREE PORTRAITS IN THE MUSEUM OF SLAVONIA – A MOMENT KEPT FOR THE FUTURE

SUMMARY

Among the portraits of the Collection of Paintings and Frames of the Museum of Slavonia of Osijek, there are three portraits made by Osijek painter Arthur Schiffer. This painter was educated in Budapest, Munich and Paris; even when he had an atelier in Osijek, he used to come back to these cities regularly. Therefore, he was not much involved into the fine arts of Osijek during his lifetime. The Osijek press kept track of his work and reported on his success abroad, but his works had not been exhibited in Osijek until 1924 when there was a group exhibition on the occasion of celebrating the 15th anniversary of the Croatian Writers' and Artists' Club. As soon as in 1935, Arthur Schiffer was classified as a former painter of Osijek at an exhibition presenting the works of Osijek painters from private and public collections. He disappeared during World War II.

The Museum of Slavonia is in possession of three of his oil on canvas paintings, two female portraits and one male portrait. The portraits of the Govorković couple, Ivan and Irma Govorković, were made in 1917. The Govorković spouses were of utter importance for the Museum of Slavonia. As passionate collectors, they were gathering glass items and managed to collect about 150 pieces thereof. In 1942, the entire collection together with the vitrine in which it was kept and professional literature was handed over to the Museum according to the will of Irma Govorković. It is interesting that the customers did not want ordinary portraits. Ivan Govorković was shown in an armchair with a dog in his lap. Although dominated by matt tones, earth colours, the portrait is very powerful in the colouristic sense.

The dark accents on the face (eyes with dark circles, moustaches) reflect a confident person of firm character. The portrait is large in size and used to be kept in the home library of the Govorkovići. Mrs Govorković was portrayed from the waist up on smaller canvas. When portraying the face, the painter precisely copied the physiognomy of the portrayed person while concerning the clothes, he released himself from academic preciseness and put only highlights thereof on the canvas. The portrait requires conservation-restoration works. The third portrait, lacking data explaining how it ended up in the Museum and who it presents, was attributed to Schiffer only when his signature was disclosed in the lower right corner of the painting after a conservation-restoration intervention. This portrait shows the semi-figure of a young woman standing with her left arm on her hip and her right arm lowering down the body. With her big blue eyes, the young lady is staring at the observer. The painting, like the other two portraits, includes a characteristic neutral background shaped by green tones and lighter nuances around the figure, emphasizing a slim silhouette. This two-dimensional painting with accentuated colours (contrast between the red blouse and the green background, dark bow surface) and no superfluous details, jewellery and solemn clothes, seems mysterious, magical, in the spirit of the magical realism of the 1920s.

The future regular layout of the Museum of Slavonia is expected to present the intellectual, spiritual atmosphere of Osijek in the artistically rich and vivid 1920s and the works of Arthur Schiffer will certainly find their place therein.

dr. sc. Siniša Bjedov

Državni arhiv u Osijeku
Kamila Firingera 1
HR-31000 Osijek
ravnatelj@dao.hr

Izvorni znanstveni rad UDK
821.163.42.02:75(497.5 Osijek)“19“

Cljučne riječi:
književnost
Klub
publikacije
likovna sekcija
hrvatski nacionalni osjećaj

LIKOVNA SEKCIJA KLUBA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA I UMJETNIKA¹ U OSIJEKU

Razgranatom djelatnošću Klub je pridonio oživljavanju hrvatskoga nacionalnoga osjećaja i ukupnosti kulturnoga života grada, posebice likovnoga. Primarna je orijentacija Kluba bila putem publikacija i izdavaštva širiti književnost na hrvatskom jeziku. U tome poslu Klub je ostao kulturna pojava lokalnoga karaktera. No, svojim postignućima likovna se sekcija izdigla na razinu Hrvatske i u tom smislu zauzela istaknuto mjesto.

¹ U daljnjem ćemo se tekstu koristiti riječju Klub